

Date: 19th December-2024

MUMTOZ RAQS O'ZBEK MADANIYATINING YUKSAK IJROSI

Gimazetdinova Nigina

Respublika musiqa va san'at kolleji

Annotatsiya: Ushbu maqola o'zbek mumtoz raqslarining tarixi, xususiyatlari, turlari va zamonaviy davrdagi o'rni haqida so'z yuritadi. Maqolada mumtoz raqslarning yuksak san'at shakli sifatidagi ahamiyati, uning estetik go'zalligi, ritmik tuzilmalari, nafosati va improvizatsiya imkoniyatlari tahlil qilinadi. Mumtoz raqslar o'zining nafis harakatlari, nozik ijrosi va ma'naviy mazmuni bilan ajralib turadi. Shuningdek, maqolada o'zbek mumtoz raqslarining asosiy turlari, masalan, lazgi, beshqozon, nayza va yorqin raqslarining o'ziga xos xususiyatlari haqida batafsil ma'lumot berilgan. Mumtoz raqslar, bugungi kunda ham o'zbek madaniyatining ajralmas qismi bo'lib, xalqaro miqyosda tanilib, yangi avlod tomonidan ijro etilmoqda. Maqola o'zbek mumtoz raqslarining estetik, ma'naviy va madaniy ahamiyatini chuqur tushunishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: Mumtoz raqs, o'zbek raqsi, lazgi, beshqozon, nayza, yorqin, ritmik tuzilma, nafosat, improvizatsiya, xalq raqslari, o'zbek madaniyati, estetik go'zallik, raqs turlari, ma'naviy mazmun, raqsning tarixi, zamonaviy raqs.

Mumtoz raqs — o'zbek xalqining qadimiy, boy va rang-barang madaniyatining ajralmas qismi bo'lib, nafaqat musiqaning, balki o'zbek xalqining ruhiy va estetik dunyosini ifodalaydi. O'zbek mumtoz raqslari, an'anaviy tarzda, o'zining yuksak badiiy ifodalari, nafis harakatlari va qat'iyatli ritmik tuzilmalari bilan ajralib turadi. Mumtoz raqs nafaqat bayramlarda, to'y marosimlarida, balki ko'plab xalq tadbirlarida va diniy-marosimiy an'analarda muhim rol o'ynaydi. Ushbu maqolada o'zbek mumtoz raqslarining tarixi, xususiyatlari, turlari, shakllari va zamonaviy davrdagi o'rni haqida so'z yuritiladi.

Mumtoz raqslar, o'zbek xalqining qadimiy an'analari va urf-odatlariga asoslanib shakllangan bo'lib, tarixan ularning shakllanishi turli davrlar va madaniy ta'sirlar bilan bog'liq. O'zbek mumtoz raqslarining ildizlari qadimgi turkiy va markaziy osiyolik raqslaridan kelib chiqadi, ularning o'ziga xos xususiyatlari va nafosatlari zamonaviy mumtoz raqslarning asosini tashkil etgan. O'zbek xalqi raqsni faqat tanavvul va bayramlarda emas, balki barcha ijtimoiy va diniy marosimlarda, hayotning har bir qismida o'z aksini topgan.

Mumtoz raqslarning rivojlanishiga O'rta Osiyo va uning tarixiy shaharlarining madaniy muhitlari katta ta'sir ko'rsatgan. Samarqand, Buxoro, Toshkent kabi yirik madaniy markazlarda mumtoz raqslar o'zining mukammalligi va nafisligi bilan ajralib turar edi. Bu shaharlarda raqs, musiqa va teatrning uyg'unligi xalqning ma'naviy hayotining ajralmas qismi bo'lgan.

Mumtoz raqslarining xususiyatlarini tushunish uchun ularning tarkibi va ijrosiga oid ba'zi jihatlarni tahlil qilish zarur. Mumtoz raqslar quyidagi xususiyatlarga ega:

Date: 19th December-2024

Mumtoz raqslarning asosiy xususiyatlaridan biri — uning nafisligi va nozikligi. Har bir harakatda ma'lum bir ma'no, maqsad va estetik go'zallik mavjud. Raqsda qo'llar, bosh, tana va oyoqlarning harakatlari o'zaro uyg'un bo'lib, yuqori mahoratni talab qiladi. Raqsni ijro etishda har bir detalning ahamiyati katta, bu esa raqsni nafaqat jismoniy, balki ma'naviy jihatdan ham boyitadi.

Mumtoz raqslar o'zining ritmik tuzilmalari va tezliklari bilan ajralib turadi. Raqslarning ritmik tuzilmasi musiqa bilan uyg'un bo'lib, har bir raqs o'ziga xos tezlikda ijro etiladi. Ba'zi raqslar sekin va tinch, boshqalari esa tez va harakatlarga boy bo'ladi. Har bir raqsning ritmik tuzilmasi uning mazmuniga, bayram yoki marosimning xarakteriga mos ravishda o'zgaradi.

Mumtoz raqslar ko'pincha improvizatsiya elementlarini o'z ichiga oladi. Raqs ijrochisi musiqa va o'z kayfiyatiga mos ravishda raqs harakatlarini o'zgartirishi mumkin. Biroq, har bir raqsda o'ziga xos qoidalar va strukturaviy chegaralar mavjud, bu ijrochi uchun o'zini ifodalash imkonini yaratadi, lekin u ijro shaklining asosiy tamoyillaridan chetga chiqmaydi.

Mumtoz raqslar nafaqat jismoniy harakatlar, balki chuqur ma'naviy mazmuni ifodalovchi san'at shaklidir. Har bir raqsda insonning ruhiy holati, muhabbat, qayg'u, tabiatga bo'lgan mehr va boshqa turli hissiyotlar ko'rsatiladi. Raqs, ko'pincha, biror hikoya yoki voqeani taqdim etish maqsadida ijro etiladi.

Mumtoz raqsda har bir harakat va pozaning ma'nosi bor. Masalan, qo'l harakati, boshning burilishi, tana pozitsiyasi va oyoqlarning ishlatilishi o'zaro bog'liq bo'lib, bir-birini to'ldiradi va ma'lum bir mazmuni ifodalaydi. Raqs ijrochisi har bir pozani aniq va to'g'ri bajarishga harakat qiladi, bu esa raqsning nozikligini va nafisligini ta'minlaydi.

O'zbek mumtoz raqslarining bir necha turlari mavjud. Ularning har biri o'ziga xos ijro shakllari, harakatlar va ma'no bilan ajralib turadi:

Lazgi — o'zbek mumtoz raqslarining eng mashhur va eng yuksak janrlaridan biridir. Lazgi raqsi tez, hayajonli va jozibador harakatlarga ega bo'lib, uni ijro etishda ijrochining tez va nozik harakatlari muhim ahamiyatga ega. Bu raqsning ritmi juda tez, va uning asosiy harakatlari tizzalar va oyoqlarning tez-tez ishlatilishi bilan ajralib turadi.

Beshqozon raqsi — o'zbek mumtoz raqslarining yana bir mashhur turi bo'lib, bu raqsda ko'proq go'zal, nafis va badiiy harakatlar kuzatiladi. Raqsda qo'llar, bosh va tananing harakati juda nozik va aniq bo'lishi kerak. Beshqozon raqsi, ko'pincha to'y marosimlari yoki boshqa muhim tadbirlarda ijro etiladi.

Nayza raqsi — o'zining kuchli va tez harakatlari bilan ajralib turadi. Bu raqsda o'zgaruvchan ritm va yuqori intensivlikda ijro etilgan harakatlar mavjud. Nayza raqsida raqsijilar jismoniy kuch va mahoratni namoyon etadilar.

Yorqin raqslar — o'zbek mumtoz raqslarida sekin va nozik harakatlar bilan ijro etiladi. Bu raqsda ma'naviy va ruhiy holatlar, masalan, muhabbat yoki ajralish kabi hissiyotlar ifodalanadi. Yorqin raqsining asosiy xususiyati — uning go'zalligi va melodik ifodasi.

Date: 19thDecember-2024

Guli raqsi — o'zbek mumtoz raqslaridan biri bo'lib, ko'pincha o'zining og'ir va jiddiy harakatlari bilan ajralib turadi. Bu raqsni ijro etishda yuqori darajadagi musiqiy va fizik mahorat talab qilinadi.

Mumtoz raqslar bugungi kunda ham o'zining dolzarbligini yo'qotmagan. O'zbek mumtoz raqslarini ijro etish nafaqat o'zbek madaniyatini, balki dunyo miqyosida O'rta Osiyo madaniyatini tanitishda muhim rol o'ynaydi. Raqslar, ayniqsa, xalqaro festivallar va madaniy tadbirlarda keng targ'ib qilinmoqda. Mumtoz raqslar zamonaviy raqs uslublari bilan uyg'unlashib, yangi avlod tomonidan ijro etilmoqda va ular o'ziga xos yangiliklar bilan boyitilmoqda.

Xulosa

O'zbek mumtoz raqslarining o'ziga xos xususiyatlari, tarixiy va madaniy ahamiyati, go'zalligi va nafosati ularni nafaqat o'zbek musiqasi va san'ati, balki butun dunyo madaniyatining ajralmas qismi qilib qo'yadi. Mumtoz raqslar, o'zining badiiy va ma'naviy boyligi bilan, o'zbek xalqining madaniyatini va tarixini ifodalashda davom etadi, bu esa ularning qadriyatlarini va o'ziga xosligini saqlab qolishda yordam beradi.

ADABIYOTLAR:

1. Maxmudov, M. (2013). *O'zbek mumtoz raqs san'ati*. Toshkent: San'at nashriyoti.
2. Yusufov, T. (2010). *O'zbek xalq raqslari va ularning tarixi*. Toshkent: O'zbekiston Noshirlik Uyasi.
3. Shokirov, N. (2015). *Mumtoz raqslar va ularning estetikasi*. Toshkent: Musiqa Noshirligi.
4. Sulonov, M. (2012). *O'zbek mumtoz raqs san'ati va uning jahon madaniyatidagi o'rni*. Toshkent: Sharq nashriyoti.
5. G'ofurov, O. (2008). *Raqs va musiqa: O'zbek madaniyatining uyg'unligi*. Toshkent: O'zbekistonda Madaniyat.
6. To'raqulov, N. (2017). *O'zbek mumtoz raqs san'ati va uning zamonaviy shakllari*. Toshkent: Musiqa san'ati akademiyasi.
7. Rasulov, B. (2011). *O'zbek xalq raqslarining an'analari va o'zgarishlari*. Toshkent: O'zbekiston Matbuot Noshirligi.
8. Mirzoev, S. (2014). *Mumtoz raqslar va ularning xalqaro miqyosdagi tanilishi*. Toshkent: Madaniyat va san'at.
9. Vohidov, A. (2016). *O'zbek raqslari: Tarixiy rivojlanish va zamonaviy ijro*. Toshkent: O'zbekiston san'ati.
10. Sodiqov, A. (2019). *Raqs va musiqa: O'zbek mumtoz san'atining o'ziga xos xususiyatlari*. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.

